

سرور شهیدان از یار سفر کرده می گوید

جواد خرمی

بشارت آمدن او را داده اند، به آمدن او و عدالت او بشارت داده است، حتی در شب معراج او را در میان ائمه دیگر دید «كَأَنَّهُ كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ فِي وَسْطِهِمْ؛ او همچون ستاره‌ای درخشان در میان ائمه دیگر بود.» و به حبیب خدا، از خدای حبیب خطاب شد: «يَا مُحَمَّدًا أَحِبُّهُ فَإِنِّي أَحِبُّهُ وَ أَحِبُّ مَنْ يُحِبُّهُ؛^۱ ای محمد او را دوست بدار، به درستی که من او را دوست می‌دارم. و دوست می‌دارم کسی را که او را دوست داشته باشد.» راستی او

راستی او کیست که همه درباره او، از آینده او، از حکومت و عدالت او سخن می‌گویند؟ او کیست که همه چشم انتظار رؤیت جمال دلربای او، و بی‌قرار از عطر جانفزای خاک پای او هستند.

خال زیبای جمال دلربایت را بنازم
بوی عطر جانفزای خاک پایت را بنازم
ای صفای هر مصفا مهدی زیبای زهرا
از صفای قلب می‌گویم صفایت را بنازم
خداوند قرن‌هاست که از او سخن
گفته، پیامبران درباره او و آینده او و از
عدالت او سخن به بیان آورده‌اند،
پیغمبر خاتم که پیامبران گذشته

۱. حسین نوری طبرسی، نجم الثاقب (چاپ جمکران)، ص ۱۴۲ و ترجمه عربی همان، ج ۱، ص ۳۸۳ و ر.ک: بحار الانوار، ج ۳۶، ص ۲۲۳.

کیست که امیر دله‌ها، علی علیه السلام در اندیشه او و یاران او است و مشتاقانه فریاد «شوقاً الی رؤیتهم» سخت مشتاق دیدار ایشان هستیم^۱ سر می‌دهد. و امام سجاد علیه السلام آرزوی دیدن او را دارد و چنین دعا می‌کند که: «وَأَرْزُقْنِي رُؤْيَةَ قَائِمِ آلِ مُحَمَّدٍ»^۲ زیارت قائم آل محمد صلی الله علیه و آله را روزیم فرما. و از خدا می‌خواهد که شهادت در رکاب او قسمتش شود: «وَأَرْزُقْنِي الشَّهَادَةَ تَبِيْنًا يَدِيهِ»^۳ شهادت در رکاب او را روزیم فرما.

مرگ است آرزوی همه مؤمنان ولی جان باختن به راه امام زمان خوش است سعی صفا و مروءه و طوف حریم دوست در خدمت امام زمان و مکان خوش است او کیست که امام باقر علیه السلام پدر و مادر و جان خویش را فدای او می‌داند و می‌گوید: «يَا بِي أَنْتَ وَأُمِّي الْمُسْمَى بِاسْمِي»^۴ پدر و مادرم به فدایت باد که همانم منی.

و امام صادق علیه السلام می‌گوید: «اگر او را درک می‌کردم، تمام عمرم خادم او می‌شدم؛ وَ لَوْ أَدْرَكْتُهُ لَخَدَمْتُهُ أَيَّامَ حَيَاتِي»^۵ و ناله سر می‌دهد: «ای آقای من! غیبت تو آرامش را از من دور کرده و

خواب و استراحت را بر من دشوار کرده، و شادی را از دل من ربوده است. ای سرور من! غیبت تو مصیبتها و گرفتاریهای مرا دائمی نموده است؛ و آب دیده مرا جاری کرده، و ناله و فریاد و فغان من را بلند نموده است»^۶

آنچه در پیش رو دارید، نگاهی است گذرا به سخنان سرور شهیدان، حسین بن علی علیه السلام درباره عزیز دله‌ها، مهدی فاطمه علیه السلام.

صاحب الامر کیست؟

۱. شعیب بن حمزه نقل می‌کند: روزی بر امام حسین علیه السلام وارد شدم و پس از سلام و احترامات لازم پرسیدم: آیا شما «صاحب الامر» هستید؟ فرمود: نه. پرسیدم آیا فرزند شماست؟ پاسخ داد: نه. پرسیدم آیا فرزند فرزند شماست؟ فرمود: نه. گفتم صاحب

۱. مسوسعة احادیث امیرالمؤمنین، ج ۱، ص ۲۰۱.
۲. مفاتیح الجنان، حرز امام زین العابدین، ص ۱۸۹.
۳. سید بن طاووس، اقبال الاعمال، ص ۶۷۵.
۴. غیبت نعمانی، ص ۵۵.
۵. بحار، ج ۱، ص ۱۴۸.
۶. نجم الناقب، همان، ص ۷۴۶.

الامر کیست؟

فرمود: «الَّذِي يَمْلَأُهَا عَدْلًا، كَمَا مَلِئْتُ جَوْرًا، عَلَيَّ فَتْرَةٌ مِنَ الْأَيَّامِ تَأْتِي، كَمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بُعِثَ عَلَيَّ فَتْرَةٌ مِنَ الرُّسُلِ؛ کسی است که زمین را پر از عدل و داد می‌کند، چنان که پر از ستم شده باشد، او پس از دوران طولانی از حضور امامان می‌آید، چنان که رسول خدا ﷺ پس از آنکه دوران طولانی از حضور پیامبران آسمانی گذشت مبعوث شد.»^۱

۲. عیسی خشاب می‌گوید: از حضرت ابا عبدالله الحسین علیه السلام سؤال کردم: آیا صاحب الامر شما هستید؟ امام پاسخ داد: «لَا وَلَكِنْ صَاحِبُ الْأَمْرِ الطَّرِيدُ الشَّرِيدُ الْمُتَوَتِّرُ بِأَيِّهِ الْمُكْتَنَى بِعَمِّهِ؛ نه، صاحب الامر آن مخفی شده و در نهان است که به خونخواهی پدرش بر خواهد خاست و با کنیه عمویش خوانده شود.»^۲

ویژگیهای امام زمان

امام حسین علیه السلام برای معرفی و شناساندن صحیح و دقیق حضرت مهدی علیه السلام، ویژگیهای آن حضرت را به این صورت بیان می‌کند:

«فِي الْقَائِمِ مِثْلُ سَنَنِ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ، سُنَّةٌ مِنْ نُوحٍ وَ سُنَّةٌ مِنْ إِبْرَاهِيمَ وَ سُنَّةٌ مِنْ مُوسَى وَ سُنَّةٌ مِنْ عِيسَى، وَ سُنَّةٌ مِنْ أَيُّوبَ وَ سُنَّةٌ مِنْ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، فَأَمَّا مِنْ نُوحٍ فَطَوَّلَ الْعُمُرَ، وَأَمَّا مِنْ إِبْرَاهِيمَ فَخَفَاءُ الْوَلَادَةِ وَاعْتِزَالَ النَّاسَ وَأَمَّا مِنْ مُوسَى فَالْخَوْفُ وَالْعَنِيَّةُ وَأَمَّا مِنْ عِيسَى فَاخْتِلَافُ النَّاسِ فِيهِ وَأَمَّا مِنْ أَيُّوبَ فَالْفَرْجُ بَعْدَ الْبَلْوَى وَأَمَّا مِنْ مُحَمَّدٍ فَالْخُرُوجُ بِالسَّيْفِ؛ در [زندگی] قائم ما، ستنهایی از پیامبران وجود دارد: سنتی از نوح و ابراهیم و موسی و عیسی و ایوب و حضرت محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

اما از نوح، طول عمر است، و اما از ابراهیم، ولادت پنهان و دوری از مردم است و اما از موسی، واهمه داشتن و غیبت کردن است و از عیسی، اختلاف مردم در وجود اوست، و از ایوب، گشایش پس از آزمایش و [گرفتاری] است و از محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قیام با

۱. عقد الدرر، ابن عبدالعزیز مقدس شافعی متوفای ۷۰۰ هـ، ص ۱۵۸.

۲. کمال الدین، شیخ صدوق، ج ۱، ص ۳۱۸، ح ۵؛ اثبات الهداة، شیخ حر عاملی، ج ۶، ص ۳۹۸، ح ۱۲۳؛ بسحار الانوار، محمدباقر مجلسی، دار الکتب الاسلامیه، ج ۵۱، ص ۱۲۳، ح ۶.

شمشیر است.»^۱

مرکز حلقه عشاق تویی

در همه خلق جهان طاق تویی

انبیا مست ولایت بوده اند

همه مشتاق لقایت بوده اند

شک ندارم که گدایت بوده اند

همه محتاج عطایت بوده اند

همه در ذات تو حیران مانده اند

بلکه انگشت به دندان مانده اند

من خادم او هستم

در حضور امام حسین علیه السلام پیرامون

امام مهدی علیه السلام بحثی مطرح شد. شخصی

پرسید یا ابا عبدالله! آیا حضرت مهدی هم

اکنون متولد شده است؟

امام حسین علیه السلام فرمودند: «لَا، وَكُنْ

أَدْرَكْتَهُ لَعَدَمَتِهِ أَيَّامَ حَيَاتِي؛ خیر، ولی اگر او

را درک کنم، تا زنده ام او را خدمت می کنم.»

خادم درگه تو جبرائیل

بسندۀ کوچک تو میکائیل

عبد فرمانبر تو عزرائیل

خاک پایوس تو هم اسرافیل

همه محکوم به فرمان تواند

یکسره ریز خور خوان تواند

غیبت حضرت

حضرت ابا عبدالله علیه السلام برای

روشن ساختن دوران زندگی حضرت

مهدی علیه السلام برای یاران خویش، از غیبت

صغری و کبری آن حضرت سخن

می گوید: «لِصَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ - یعنی

الْمَهْدِيِّ علیه السلام - غَيْبَتَانِ؛ إِخْدَاهُمَا تَطُولُ حَتَّى

يَقُولُ بَعْضُهُمْ: مَاتَ وَبَعْضُهُمْ: قَتِلَ وَبَعْضُهُمْ:

ذَهَبَ، وَلَا يَطَّلِعُ عَلَى مُوَضِّعِهِ أَحَدٌ مِنْ وَلِيِّ وَلَا

غَيْرِهِ، إِلَّا الْمَوْلَى الَّذِي أَمَرَهُ؛^۲ برای صاحب

امر؛ یعنی، مهدی علیه السلام، دو غیبت است:

یکی از آن دو چنان طولانی شود که

گروهی از آنان بگویند: مرده است. و

جمععی بگویند: کشته شده است. و

جمععی بگویند: او رفته است. و هیچ

کس - از ولی و غیر ولی - از جایگاه او

اطلاعی نخواهد داشت جز مولایی که

به او امر کرده است.»

عاشقان روی جانان جمله بی نام و نشانند

نام داران را هوای او دمی بر سر نیامد

مردگان را روح بخشد، عاشقان را جان ستاند

جاهلان را این چنین عاشق کسی باور نیامد^۳

۱. کمال الدین (همان)، ج ۱، ص ۵۷۶؛ علی بن

عیسای اربلی، کشف الغمّة، ج ۲، ص ۵۲۲؛

علم الیقین، ج ۲، ص ۷۹۳.

۲. عقد الدرر (همان)، ص ۱۳۴.

۳. امام خمینی علیه السلام.

يُقَالُ لَهُمْ «مَنْ هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ»^۲
 وَأَمَّا إِنْ الصَّابِرُ فِي غَيْبَتِهِ عَلَى الْأَذَى وَ
 التَّكْذِيبِ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ بِالسَّيْفِ بَيْنَ يَدَيْ
 رَسُولِ اللَّهِ؛ او را غیبتی است که در آن
 گروه‌هایی مرتد می‌شوند و دیگرانی بر
 دین ثابت قدم می‌مانند، پس اذیت می‌شوند
 و به آنها گفته می‌شود: اگر شما راستگو
 هستید، این وعده کی فرامی‌رسد؟ کسی که
 در زمان غیبت او بر آزار و تکذیب، صابر
 باشد، همانند مجاهدی است که در پیشگاه
 رسول خدا ﷺ با شمشیر جهاد می‌کند.^۳
 غم مخور ایام هجران رو به پایان می‌رود
 این خماری از سرما می‌گساران می‌رود
 بلبل اندر شاخسار گل هویدا می‌شود
 زاغ با صد شرمساری از گلستان می‌رود
 وعده دیدار نزدیک است یاران مژده باد
 روز وصلش می‌رسد ایام هجران می‌رود^۴

حتمی بودن قیام

امام حسین ﷺ نسبت به ظهور

در جای دیگر امام حسین ﷺ
 فرمودند: «قَائِمٌ هَذِهِ الْأُمَّةِ هُوَ النَّاسِيعُ مِنْ
 وُلْدِي، وَهُوَ صَاحِبُ الْغَيْبَةِ وَهُوَ الَّذِي يُقَسِّمُ
 مِيرَاثَهُ وَهُوَ حَيٌّ؛ قائم این امت نهمین از
 فرزندان من است، او صاحب غیبت است و
 کسی است که میراثش در حالی که زنده
 است تقسیم می‌گردد.»^۱

صبر در دوران غیبت

یکی از مهم‌ترین وظایف شیعیان
 در دوران غیبت صبر در سختیها و
 دوری آن حضرت، و استقامت بر دین
 و مسائل دینی است. امام حسین ﷺ با
 توجه به اصل «تداوم هدایت» و رهبری
 جامعه اسلامی، با بیان سرانجام روشن
 جهان، اجر و پاداش عظیمی برای صابران
 دوران غیبت بیان نموده است. چنان که
 می‌فرماید: «دوازده هدایت‌کننده از ماست
 و نخستین آنها امیرالمؤمنین علی ﷺ و
 آخرین آنها نهمین فرزند من می‌باشد، او
 امامی است که بر حق قیام می‌کند، خدا
 توسط او زمین را پس از آنکه مرده باشد
 زنده می‌کند، دین با او آشکار می‌گردد و
 آیین حق توسط او جهانی می‌شود؛ گرچه
 خوشایند مشرکین نباشد. «لَهُ غَيْبَةٌ يَرْتَدُّ فِيهَا
 أَقْوَامٌ وَيَثْبُتُ فِيهَا عَلَى الدِّينِ آخِرُونَ قَبِيضُونَ وَ

۱. کمال الدین (همان)، ج ۱، ص ۳۱۷، ح ۲؛ اثبات
 الهداء، ج ۶، ص ۳۹۷، ح ۳؛ بحار الانوار (همان)،
 ج ۵۱، ص ۱۳۳، ح ۳.
 ۲. یس / ۲۹.

۳. کمال الدین (همان)، ج ۱، ص ۳۱۷، ح ۲۳؛
 عیون اخبار الرضا ﷺ، ج ۱، ص ۶۹، ح ۳۶.
 ۴. امام خمینی ﷺ.

حضرت مهدی علیه السلام، با ایمان و یقین سخن گفته است، و آینده جهان و اسلام را نورانی دانسته و بر همین اساس است که می فرماید: «لَوْ لَمْ يُبَقِّ مِنْ الدُّنْيَا إِلَّا يَوْمٌ وَاحِدٌ، لَطَوَّلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ذَلِكَ الْيَوْمَ حَتَّى يُخْرِجَ رَجُلًا مِنْ بَيْتِهِ فَيَمْلَأُهَا عَدْلًا وَقِسْطًا كَمَا مَلِئَتْ جَوْرًا وَظُلْمًا. كَذَلِكَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ؛^۱ اگر از دنیا جز یک روز باقی نماند، پروردگار عزیز و بزرگ آن روز را چنان طولانی خواهد کرد تا مردی از فرزندان من قیام کند و جهان را پر از عدل و داد نماید، چنان که پر از فساد و ستمکاری شده باشد. من این چنین از رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شنیده‌ام.»

آری همین یقین است که شیعه را زنده و شاداب نگهداشته و نسبت به آینده خوشبین است.

صد بارگر از دست غمت خون رود از دل

از در چو در آیی همه بیرون رود از دل

گر قصه عشق تو و یاران بنگارند

صد لیلی و معجون همه بیرون رود از دل

در قتل من ای شه بکش آهسته کمان را

حیف است که پیکان تو بیرون رود از دل^۲

چهره شاداب

امام حسین علیه السلام با علوم و آگاهی که

به وسیله جد و پدر بزرگوارش در اختیار داشت، تحولات گوناگون آینده و خصوصیات فردی حضرت مهدی علیه السلام مانند شکل و سن و سال آن حضرت و برخورد برخی مردم را به روشنی بیان فرموده است، آنجا که می فرماید: «لَوْ قَامَ الْمَهْدِيُّ لَأَنكَرَهُ النَّاسُ، لِأَنَّهُ يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ شَابًا مُوَفَّقًا وَإِنَّ مِنْ أَعْظَمِ الْبَلِيَّةِ أَنْ يُخْرِجَ إِلَيْهِمْ صَاحِبَهُمْ شَابًا، وَهُمْ يَحْسُبُونَهُ شَيْخًا كَبِيرًا؛^۳ اگر مهدی قیام کند، مردم او را انکار می نمایند؛ زیرا او به صورت جوانی شاداب به سوی آنها بر می گردد و از بزرگ ترین آزمینش [برای مردم آن زمان] همین است که صاحبشان به صورت جوان به سویشان خروج می کند در حالی که آنها او را بسیار پیر می انگارند.»

ساقی بیا که یار زرخ پرده برگرفت

کار چراغ خلوتیان باز در گرفت

آن شمع سرگرفته دگر چهره بر فروخت

و آن پیر سالخورده جوانی ز سر گرفت

۱. بحار الانوار (همان)، ج ۵۱، ص ۱۳۳.

حدیث ۵؛ کمال الدین، ج ۱، ص ۳۱۷، حدیث ۴.

۲. ملا آغا جان زنجانی.

۳. عقد الدرر، ص ۴۱؛ اثبات الهداة (همان)، ج ۷.

ص ۲۱۵، حدیث ۱۱۹.

روزگار بعد از ظهور

الف) انتقام از ستمگران:

امام حسین علیه السلام وقتی انبوه مشکلات جامعه اسلامی آن روزگاران را می دید و انواع ظلم و ستم کاری دشمنان را شاهد بود، به آینده روشن و ظهور و انتقام آن حضرت چشم دوخته، اظهار می داشت: «يُظْهِرُ اللَّهُ قَائِمَنَا فَيَنْتَقِمُ مِنَ الظَّالِمِينَ؛ خداوند قائم ما را ظاهر می کند و از ستمگران انتقام می گیرد.»^۱

ب) عدالت فراگیر:

اسلام حقیقی یعنی تشیع، امامی را چشم به راه است که جهان را پر از عدل و داد خواهد کرد. در این زمینه امام حسین علیه السلام سخنان فراوانی دارند از جمله فرمودند: «ثُمَّ يَقُومُ قَائِمُنَا يَمْلَأُ الدُّنْيَا قِسْطًا وَعَدْلًا كَمَا مَلَأَتْ جُورًا وَظُلْمًا وَيَشْفِي صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ هُمْ شِعْتُهُ؛ پس قائم ما قیام کند، جهان را پر از عدل و داد خواهد کرد چنان

که پر از ظلم و فساد شده باشد و دل‌های مؤمنین از شیعیان خود را شفا می بخشد.»^۲ حارث بن عبدالله اعور می گوید:

خدمت امام حسین علیه السلام رسیدم و از تفسیر سوره «شمس» پرسیدم، حضرت پاسخ دادند تا رسیدند به این آیه «وَالنَّهَارِ إِذَا

جَلَّيْهَا»^۳؛ «قسم به روز وقتی که صفحه زمین را روشن سازد.» و فرمودند: «ذَلِكَ الْقَائِمُ علیه السلام؛ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ يَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَ قِسْطًا؛ این [روز روشن] قائم از خاندان محمد صلی الله علیه و آله است که زمین را پر از عدل و داد کند.»^۴

ج) فقر زدایی عمومی:

یکی از آرزوهای دیرین تمام انسانها، فقر زدایی عمومی، و آبادانی فراگیر و جهانی است.

این آرزو در دوران آن حضرت برآورده می شود؛ زیرا پس از ظهور حضرت مهدی علیه السلام و استقرار عدل جهانی و عدالت اقتصادی هر گونه فقر و نیازی در کره زمین ریشه کن خواهد شد. امام حسین علیه السلام با اشاره به این دوران چنین می فرماید: «تَوَاصَلُوا وَ تَبَارَّوْا قَوْلَ الَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَ بَرَأَ النَّسَمَةَ، لِيَأْتِيَنَّ عَلَيْكُمْ وَقْتُ لَا يَجِدُ

۱. همان، ص ۱۸۱، حدیث ۷۰۴، اثبات الهداة

(همان) ج ۷، ص ۱۳۸، حدیث ۶۸۱

۲. بحار الانوار (همان)، ج ۳۶، ص ۳۴۵، حدیث

۲۱۲؛ عوالم، بحرانی، ج ۱۵، ص ۲۲۷، حدیث ۲۱۲

۳. شمس / ۳

۴. بحار الانوار (همان)، ج ۲۴، ص ۷۹، ح ۲۰؛

تفسیر فرات کوفی، ص ۵۶۳

وارد از طریق خاصه و عامه گوناگون است:

پنج، بیست، سی و چهل سال، در منابع اهل سنت وارد شده است^۲ و نوزده و اندی، بیست، سیصد و نه سال در منابع شیعی به ثبت رسیده است.^۳

از جمله، امام حسین علیه السلام فرمودند: «يَمْلِكُ الْهَيْدِيُّ تِسْعَةَ عَشْرَ سَنَةً وَأَشْهُرًا؛ مهدی علیه السلام نوزده سال و چند ماه حکومت خواهد کرد.»^۴

البته این روایت با روایاتی که سیصد و نه سال را مدت حکومت دانسته‌اند، تنافی ندارد؛ چون هر دو مثبت هستند، و دو روایت مثبت با هم تنافی ندارند، مخصوصاً که علامت حصر در این روایت به کار نرفته است، و ممکن است اشاره به دوران حساس حکومت آن حضرت باشد. چنان که مرحوم مجلسی روایات فوق را

أَحَدُكُمْ لِدِينَارِهِ وَلَا يَدْرُ هِمَّةً مَوْضِعًا؛ با یکدیگر ارتباط داشته باشید و به یکدیگر نیکی کنید، پس سوگند به خدایی که دانه را شکافت و پدیده‌ها را آفرید، زمانی بر شما فرا خواهد رسید که شما جایی برای [بخشش] درهم و دینار خود نخواهید یافت.»^۱

مدت حکومت حضرت

یکی از پرسشهای مهم این است که حضرت مهدی چه مدت پس از ظهور زندگی و حکومت می‌کند؟ آنچه مسلم است، باید به اندازه‌ای حکومت کند که پایه‌های ظلم و ستم‌گری ویران گردد و بر جای آن بنیاد عدل و داد استوار گردد. بدون تردید، این مسئله اساسی، زمان می‌طلبد و فرصت می‌خواهد، و بنا نیست که آن حضرت همه امور را براساس معجزه و روش غیر عادی به پیش برد؛ بنابراین عقل اقتضا می‌کند که آن حضرت مدتی طولانی حیات داشته باشد، تا بتواند در این دنیای گسترده، تحولی همه جانبه و فراگیر ایجاد کند و جهان را با اسلام و ارزشهای اسلامی آشنا سازد.

اما این مدت چه اندازه به طول می‌انجامد، خیلی روشن نیست و روایات

۱. عقد الدرر (همان)، ص ۱۷۱؛ ر.ک: فرهنگ

سخنان امام حسین علیه السلام (همان)، ص ۱۲۳.

۲. ر.ک: سنن ابی داود، (دار احیاء السنة النبویه)، ج ۴، ص ۱۱۶.

۳. ابو علی طبرسی، اعلام الوری باعلام الهدی (بیروت، دار المعرفة)، ص ۴۳۴؛ بحارالانوار (همان) ج ۵۲، ص ۲۸۰، ۲۹۹.

۴. فرهنگ سخنان امام حسین علیه السلام (همان) ص ۱۳۳؛ عقد الدرر، ص ۲۳۹.

این گونه جمع نموده است که:

اخبار مختلفی که درباره مدت حکومت آن حضرت وارد شده، برخی از آنها بر تمام مدت حکومت آن حضرت دلالت دارد، و برخی بر زمان استقرار و تثبیت دولت آن، و بعضی بر سالها و ماههایی که در نزد ما می باشد حمل می شود، و برخی بر سالها و ماههای طولانی.^۱

از این گذشته روایاتی داریم که حکومت ائمه علیهم السلام را بعد از ظهور حضرت حجّت تا قیامت، مستمر و ادامه دار می داند؛ از جمله امام هشتم علیه السلام یک روایت طولانی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله درباره اهل بیت علیهم السلام نقل نموده است که در ذیل آن از زبان خداوند متعال می خوانیم: «وَلَا طَهْرَانَ الْأَرْضُ بِأَخْسَرِهِمْ مِنْ أَعْدَائِهِ، وَلَا مَلَائِكَةٌ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا وَلَا سَحَرْنَ لَهُ الرِّيحُ، وَلَا دَلَّلْنَ لَهُ السَّحَابُ الصَّعَابُ وَ الْأَرْقِيَّةُ فِي الْأَسْنَابِ، وَلَا أَنْصَرْتَهُ بِعُجْدِي، وَ لَأَمُدَّنَّهُ بِمَلَائِكَتِي، حَتَّى تَعْلُوا دَعْوَتِي وَ يَجْمَعَ الْخَلْقَ عَلَيَّ تَوْحِيدِي ثُمَّ لَأَدْبِمَنَّ مُلْكَهُ، وَ لَأَدْوِلَنَّ الْآيَامَ بَيْنَ أَوْلِيَائِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ؛ وَ زَمِين رَا بَه وَسِيلَه آخِرِينَ أَنَهَا از دشمنانم پاک می کنم، و شرق و غرب زمین را در

سیطره سلطنت او در می آورم، و باها را در تسخیر او قرار داده، ابرهای سخت و سرکش را رام او گردانم، و او را بر اسباب مسلط نموده، با سربازانم او را یاری، و با ملائکه خود او را امداد می کنم، تا دعوت مرا برتری بخشد، و مردم را همه بر حکم تو حید من گرد آورد، و سلطنت او را ادامه می دهم و روزگار را بین دوستان خود دست به دست می کنم (اشاره به مسئله رجعت) تا روز قیامت.»

روایت فوق سخن از ادامه سلطنت آن حضرت و همچنین ائمه اطهار علیهم السلام تا روز قیامت و پایان دنیا دارد. بحث را با شعری از امام خمینی رحمته الله علیه به پایان می بریم:

بهار آمد که غم از جان برد غم در دل افزون شد
چه گویم کز غم آن سرو خندان جان و دل خون شد
گروه عاشقان بستند محملها و وارستند
تو دانی حال ما و اماندگان در این میان چون شد
حجاب از چهره دلدار ما باد صبا بگرفت
چو من هر کس بر او یک دم نظر افکند مجنون شد
گل از هجران بلبل، بلبل از دوری گل هر دم
بطرف گلستان هر یک بعشق خویش مفتون شد

۱. بحار الانوار، محمدباقر مجلسی، (بیروت، دار احیاء التراث العربی، چاپ چهارم) ج ۵۲، ص ۲۸۰.